

OTİZMİ ERKEN FARK ET
ÇOK YOL AL

İSTANBUL OTİZM EYLEM PLANI

— Çalıştay Kitabı —

İl Düzeyinde Stratejik Yol Haritası

2026-2030

T.C.

İSTANBUL VALİLİĞİ

AİLE VE SOSYAL HİZMETLER İL MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
AİLE VE SOSYAL HİZMETLER İL MÜDÜRLÜĞÜ

II. Ulusal Otizm Eylem Planı (2023–2030)

İSTANBUL İL OTİZM EYLEM PLANI

İl Düzeyinde Stratejik Yol Haritası

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İstanbul Aile Ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

02.04.2026 Tarihli istanbul il Otizm Çalıştayı Çıktıları
doğrultusunda hazırlanmıştır.

Hazırlayan; Uzm.Psk. Dilara TANFER TEK

İSTANBUL OTİZM ÇALIŞTAYI

2026 / İSTANBUL

SUNUŞ

İstanbul ilinde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylere yönelik hizmetler, farklı kurumlar aracılığıyla yürütülmekte olup bu hizmetlerin il düzeyinde birlikte değerlendirilmesi, uygulama süreçlerinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, 2 Nisan 2026 tarihinde gerçekleştirilen İstanbul Otizm İl Çalıştayı, il genelinde yürütülen hizmetlere ilişkin uygulamaların ele alındığı kapsayıcı bir analiz süreci olarak yapılandırılmıştır.

Çalıştay, İstanbul Valiliği himayelerinde ve İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü koordinasyonunda gerçekleştirilmiş; kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla yürütülmüştür. Çalıştay sürecinde ele alınan başlıklar, il düzeyinde hazırlanan otizm eylem planına katkı sağlayan değerlendirmeler içermektedir.

Bu e-kitap, çalıştay kapsamında ortaya konulan görüş, bulgu ve değerlendirmelerin sistematik biçimde derlenmesiyle hazırlanmıştır. İstanbul ili özelinde otizm alanında yürütülen hizmetlerin mevcut durumuna ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Metin, sahaya dayalı bulguların sistematik biçimde bir araya getirildiği bir başvuru dokümanı niteliği de taşımaktadır.

İstanbul Otizm İl Çalıştayı'na katkı sunan tüm kurum ve kuruluşlara, yerel yönetimlere, üniversitelere, sivil toplum temsilcilerine ve katılım sağlayan tüm paydaşlara teşekkür ederiz.

İstanbul Valiliği

ÖNSÖZ

İstanbul ili özelinde otizm alanında yürütülen hizmetler, farklı uygulama alanlarını kapsayan bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu kapsamda sunulan hizmetlerin mevcut durumunun değerlendirilmesi, uygulama süreçlerine ilişkin genel görünümün ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır.

İçerik, sahaya dayalı gözlem ve tespitlerin belirli başlıklar altında sınıflandırılmasıyla oluşturulmuş; farklı hizmet alanlarının birlikte değerlendirilmesine imkân sağlayacak bir anlayışla sunulmuştur.

Bu yaklaşım, çalışmaların yalnızca teknik boyutlar üzerinden değil, aynı zamanda alanlar arası ilişkiler çerçevesinde ele alınmasına olanak tanımaktadır.

İl düzeyinde yürütülen hizmetlerin mevcut yapısını yansıtan bu e-kitap, sahaya ilişkin bulguların düzenli ve sistematik bir biçimde aktarılmasını esas almaktadır.

İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	4
Önsöz.....	5
Giriş	7
Çalışmanın Amacı	8
Yöntem ve Süreç	9
İstanbul Otizm İl Çalıştayı	10
Otizm Spektrum Bozukluğuna İlişkin Genel Durum ve Güncel Veriler	11
Dünya Genelinde Güncel Veriler	13
Türkiye’de Otizm Alanına İlişkin Veriler	15
Hizmetlere Erişim ve Mevcut Durum Analizi	16
Amaç 1 (Toplumsal Kabulü ve Bilinci Artırmak)	18
Amaç 1 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	21
Amaç 3 (Erken Tanı, Takip ve Müdahale Programlarını Güçlendirmek)	23
Amaç 3 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	28
Amaç 4 (Etkili Sosyal Hizmet Modelleri ile Bireyi ve Aileyi Güçlendirmek)	30
Amaç 4 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	35
Amaç 5 (Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarını Desteklemek)	38
Amaç 5 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	43
Amaç 6 (Özel Eğitim ve Destek Hizmetlerini Güçlendirmek)	45
Amaç 6 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	49
Amaç 7 (Çalışma Hakkının Hayata Geçirilmesi için Açık, Bütünleştirici İş Piyasası ve Çalışma Ortamları Oluşturmak)	52
Amaç 7 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	58
Amaç 8 (Kültürel, Sportif ve Sanatsal Faaliyetlere Katılımı Desteklemek)	60
Amaç 8 Stratejik Yaklaşım Ve Kurumsal Gelişim Çerçevesi	65
Temel Sorun Alanları	67
EKLER DİZİNİ	69
Çalıştay Katılımcı Listesi (Kurum ve Paydaşlar)	70
İlgili Mevzuat	78
Aile Fotoğrafı	78
KAYNAKÇA	80

GİRİŞ

Otizm Spektrum Bozukluğu, bireyin sosyal iletişim ve etkileşim alanlarında farklılıklar ile sınırlı ve tekrarlayıcı davranış örüntüleriyle karakterize edilen nörogelişimsel bir durum olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). Bu durum, erken çocukluk döneminde ortaya çıkmakta ve bireyin gelişimsel süreçlerini farklı düzeylerde etkilemektedir (Catherine Lord et al., 2020).

Otizm, yalnızca klinik değerlendirme süreciyle sınırlı kalmamakta; eğitim, sosyal yaşam ve günlük işlevsellik alanlarıyla birlikte ele alınmaktadır (World Health Organization, 2023). Bu nedenle otizm alanına yönelik hizmetler, farklı sistemler içerisinde yürütülen ve çeşitli uygulama alanlarıyla ilişkili bir yapı göstermektedir.

Türkiye’de otizm alanına yönelik hizmetler; tanılama, eğitim ve sosyal destek süreçlerini kapsayan çok boyutlu bir yapı içerisinde yürütülmektedir. Hizmetlerin sunum biçimi, uygulayıcı kurumların yapısına ve yerel düzeydeki imkânlarla bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

İstanbul ili, nüfus yoğunluğu ve hizmet çeşitliliği bakımından otizm alanındaki uygulamaların farklı sistemler ve hizmet alanlarıyla iç içe yürütüldüğü bir yapıya sahiptir.

Bu durum, il düzeyinde sunulan hizmetlerin mevcut durumunun değerlendirilmesini ve uygulama süreçlerinin sahaya yansıyan yönlerinin ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel çerçevesi; İstanbul ilinde otizm alanına yönelik sunulan hizmetlerin ve il düzeyinde yürütülen uygulamaların sahaya yansıyan yönlerinin değerlendirilmesi ile farklı hizmet alanlarının birlikte ele alınmasına dayanmaktadır.

Çalışma kapsamında, otizm alanına yönelik hizmet sunumunda yer alan başlıca alanlar ele alınmış; sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, istihdam ve sosyal katılım boyutlarında yürütülen uygulamalar değerlendirilmiştir. Bu alanlarda sunulan hizmetlerin erişim, yönlendirme ve uygulama süreçleri inceleme kapsamına dahil edilmiştir.

Ayrıca, farklı kurumlar tarafından yürütülen hizmetlerin il düzeyindeki uygulama biçimleri değerlendirilmiş; sahadan elde edilen veriler doğrultusunda uygulamalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar analitik biçimde ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, hizmet sunumuna ilişkin mevcut durumun çok yönlü olarak değerlendirilmesine imkân sağlanmıştır.

Çalışma, II. Ulusal Otizm Eylem Planı (2023–2030) kapsamında il düzeyinde yürütülecek faaliyetlerin belirlenmesi ve stratejik yol haritasının oluşturulması amacıyla gerçekleştirilmiş olup uygulamaya ilişkin gözlem ve bulguların sistematik biçimde derlenmesi yoluyla İstanbul ilinde sunulan hizmetlerin genel görünümünü ortaya koymaktadır.

YÖNTEM VE SÜREÇ

İstanbul Otizm İl Eylem Planı'nın hazırlanma süreci, çok paydaşlı ve katılımcı bir yaklaşımla yürütülmüştür. Süreç boyunca kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve katkıları alınarak sahaya dayalı kapsamlı bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle otizm alanına ilişkin mevcut durum analizi yapılmış; hizmet sunumunda karşılaşılan sorunlar, ihtiyaç alanları ve geliştirilmesi gereken yönler belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, İstanbul Otizm İl Çalıştayı kapsamında oluşturulan tematik çalışma gruplarında detaylı biçimde ele alınmıştır.

II. Ulusal Otizm Eylem Planı'nda yer alan “Amaç 2: Otizm alanına ilişkin istatistiksel veri üretimi, kayıt sistemlerinin geliştirilmesi ve veri temelli izleme altyapısının oluşturulması” başlığı, bakanlık düzeyinde yürütülen bir yapı gerektirdiğinden bu çalışmanın kapsamı dışında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, “Amaç 9: İzleme, değerlendirme ve politika geliştirme süreçlerinin güçlendirilmesi” doğrultusunda İstanbul ilinde Vali başkanlığında İl İzleme Komisyonu oluşturulmuş olup ilgili paydaş kurumların katılımıyla düzenli aralıklarla toplantılar gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılar aracılığıyla eylem planı kapsamındaki çalışmalar izlenmekte, değerlendirilmekte ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede, ulusal düzeyde belirlenen stratejik hedefler ile il düzeyinde yürütülen uygulamalar arasında eşgüdüm sağlanması hedeflenmiştir. Çalıştay sürecinde elde edilen veriler ise nitel değerlendirmeler, saha deneyimleri ve kurum temsilcilerinin görüşleri doğrultusunda analiz edilerek amaç başlıkları altında sistematik biçimde sınıflandırılmıştır.

İSTANBUL OTİZM İL ÇALIŞTAYI

İstanbul Otizm İl Çalıştayı, İstanbul Otizm İl Eylem Planı'nın hazırlanma sürecinde veri üretimine katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilen yapılandırılmış bir istişare süreci olarak kurgulanmıştır. Çalıştay, kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarından toplam 65 katılımcının katkısıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay kapsamında, otizm alanına ilişkin hizmet sunum süreçleri farklı kurumların katılımıyla ele alınmış; uygulamaya ilişkin deneyimler ve saha gözlemleri ortak bir değerlendirme zemini içerisinde paylaşılmıştır. Bu süreçte, hizmetlerin işleyişine, kurumlar arası etkileşimlere ve uygulamada karşılaşılan durumlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Tematik çalışma masaları, II. Ulusal Otizm Eylem Planı'nda yer alan amaç ve hedefler doğrultusunda oluşturulmuş; her bir masa kapsamında ilgili alana ilişkin başlıklar ele alınmıştır. Oturumlar sırasında katılımcı görüşleri moderatörler eşliğinde alınmış ve raportörler aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

Elde edilen veriler, tematik başlıklar çerçevesinde sınıflandırılarak bir araya getirilmiş ve çalışma kapsamında değerlendirilecek şekilde düzenlenmiştir.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNA İLİŞKİN GENEL DURUM VE GÜNCEL VERİLER

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), günümüzde yalnızca nörogelişimsel bir farklılık olarak değil; erken çocukluk, eğitim süreçleri, aile yaşamı, toplumsal katılım ve yaşam boyu destek gereksinimleriyle birlikte çok boyutlu ele alınan bir alan olarak değerlendirilmektedir. Güncel bilimsel yaklaşım, otizmi tekil bir tanı kategorisinden ziyade bireysel farklılıkların geniş bir yelpazede görüldüğü gelişimsel bir spektrum olarak tanımlamaktadır (Lord et al., 2020).

Epidemiyolojik araştırmalar, son yıllarda otizm görülme sıklığına ilişkin verilerin dikkat çekici biçimde yükseldiğini göstermektedir. World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından paylaşılan güncel tahminlere göre dünya genelinde yaklaşık her 127 kişiden birinin otizm spektrumunda olduğu değerlendirilmektedir (WHO, 2025). Farklı ülkelerde yürütülen izleme çalışmalarında ise tanılama altyapısı, tarama kapasitesi ve kayıt sistemlerinin gelişmişliğine bağlı olarak daha yüksek oranlar bildirilmektedir.

Özellikle uzun dönemli epidemiyolojik izleme verileri, otizmin çocukluk çağında giderek daha görünür hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Centers for Disease Control and Prevention tarafından yayımlanan güncel izleme bulgularında her 31 çocuktan birinde otizm tanımlandığı bildirilmektedir (CDC, 2025). Bu artış yalnızca sayısal bir değişim olarak değil; erken fark etme, değerlendirme mekanizmaları ve toplumsal farkındalığın gelişiminin bir yansıması olarak da değerlendirilmektedir.

Güncel literatürde bu artışın nedenleri arasında tanı ölçütlerindeki gelişim, tarama programlarının yaygınlaşması, erken çocukluk izlem süreçlerinin güçlenmesi ve destek hizmetlerine yönlendirmelerin artması öne çıkmaktadır. Bu yönüyle güncel veriler yalnızca prevalansa ilişkin bilgi sunmamakta; aynı zamanda hizmet sistemlerinin gelişim düzeyine ilişkin dolaylı göstergeler de ortaya koymaktadır.

Otizme ilişkin güncel yaklaşımda dikkat çeken bir diğer husus, odağın yalnızca çocukluk döneminden yaşam boyu destek anlayışına doğru kaymasıdır. Uluslararası politika belgeleri ve bilimsel çalışmalar; erken tanının yanı sıra eğitimde süreklilik, bağımsız yaşam, istihdam, toplumsal kapsayıcılık ve destekli yaşam modellerinin de giderek daha merkezi hâle geldiğini göstermektedir. Bu durum, otizm alanının yalnızca sağlık temelli değil, aynı zamanda sosyal politika ekseninde değerlendirilen stratejik bir alan olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede güncel veriler, otizm alanında niceliksel artışın ötesinde; hizmet planlaması, insan kaynağı, kurumsal kapasite ve yaşam boyu destek sistemleri açısından yeni gereksinim alanlarına işaret etmektedir. Otizm alanındaki güncel görünüm, erken tanıdan yetişkinlik dönemine uzanan bütüncül politika ve hizmet modellerinin geliştirilmesini giderek daha önemli hâle getirmektedir.

DÜNYA GENELİNDE GÜNCEL VERİLER

Otizm Spektrum Bozukluğu'na ilişkin küresel veriler, son yıllarda hem yaygınlık tahminleri hem de izleme sistemlerinin gelişimi bakımından dikkat çekici değişimler göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünya genelinde yaklaşık her 100 çocuktan biri otizm spektrumunda yer almaktadır (World Health Organization, 2023). Bununla birlikte ülkeler arasında bildirilen oranların farklılaşması, yalnızca prevalans değişiminden değil; tanılama kapasitesi, tarama programları ve kayıt sistemlerindeki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır.

Özellikle yüksek gelirli ülkelerde yürütülen epidemiyolojik izlem çalışmaları daha yüksek yaygınlık oranları bildirmektedir. Centers for Disease Control and Prevention tarafından yayımlanan güncel verilere göre Amerika Birleşik Devletleri'nde 8 yaş grubunda otizm görülme sıklığı 1/31 olarak raporlanmıştır (CDC, 2025). Bu bulgu, önceki dönem verileriyle karşılaştırıldığında artış eğiliminin sürdüğünü göstermektedir.

Uluslararası literatürde bu artış, yalnızca “vaka artışı” olarak değil; gelişen erken tarama sistemleri, DSM tanı ölçütlerindeki değişimler, farkındalık artışı ve hizmete başvurudaki yükselişle ilişkili biçimde değerlendirilmektedir (Maenner et al., 2023). Bu nedenle güncel veriler yalnızca prevalans göstergesi değil, aynı zamanda ülkelerin tanı ve hizmet kapasitesine ilişkin dolaylı bir gösterge olarak da ele alınmaktadır.

Küresel eğilimler, otizmin çocukluk dönemine özgü sınırlı bir konu olmaktan çıkarak yaşam boyu destek perspektifiyle ele alınan bir politika alanı hâline geldiğini göstermektedir. Bu durum; erken tanı, eğitim, bağımsız yaşam ve yetişkinlik destek modellerine yönelik uluslararası politika üretim süreçlerini de hızlandırmaktadır.

TÜRKİYE'DE OTİZM ALANINA İLİŞKİN VERİLER

Türkiye’de otizm alanına ilişkin değerlendirmeler, ulusal prevalans verilerinden çok hizmet sistemleri ve etkilenen nüfus büyüklüğü üzerinden şekillenmektedir. Güncel paylaşımlara göre Türkiye’de 2 milyondan fazla otizimli birey bulunduğu ve aile üyeleriyle birlikte milyonlarca kişinin bu alandan doğrudan etkilendiği ifade edilmektedir (Tohum Otizm Vakfı, 2023).

Türkiye’de son yıllarda özellikle çocukluk döneminde tanı alan birey sayısındaki artış, erken fark etme ve yönlendirme mekanizmalarının görünürlüğünü artırmıştır. Buna paralel olarak otizm, yalnızca sağlık alanının konusu olmaktan çıkarak eğitim, sosyal hizmet ve sosyal politika alanlarında da öncelikli başlıklardan biri hâline gelmiştir.

Ulusal yapı incelendiğinde, otizm alanındaki hizmetlerin çok aktörlü bir sistem içinde yürütüldüğü görülmektedir. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan hizmetler farklı müdahale alanları üretmekte; bu yapı hizmet çeşitliliği sağlamakla birlikte eşgüdüm ihtiyacını da artırmaktadır.

Türkiye bağlamında temel tartışma yalnızca sayıların artışı değil, bu artışın hizmet planlamasına nasıl yansıdığıdır. Bu nedenle ulusal tartışma giderek prevalans sorusundan; kapasite planlaması, izleme altyapısı ve yaşam boyu destek sistemlerinin güçlendirilmesi başlıklarına yönelmektedir. Bu dönüşüm, II. Ulusal Otizm Eylem Planı’nın da temel yaklaşımını oluşturmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

HİZMETLERE ERİŞİM VE MEVCUT DURUM ANALİZİ

Otizm alanında temel mesele yalnızca tanınan birey sayısı değil, bireylerin hizmetlere ne ölçüde, ne zaman ve hangi süreklilik içerisinde erişebildiğidir. Bu nedenle mevcut durum analizi, prevalanstan çok hizmet zincirinin işleyişine odaklanmaktadır.

Sağlık alanında erken tanılama ve değerlendirme hizmetlerine erişimde bölgesel kapasite farklılıkları dikkat çekmektedir. Tanı süreçlerinde ilerleme sağlanmakla birlikte, erken müdahale hizmetlerine yönlendirme ve süreklilik mekanizmalarının her bölgede eşit düzeyde işlemediği değerlendirilmektedir.

Eğitim boyutunda kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ve özel eğitim hizmetleri önemli bir kapasite oluşturmakla birlikte; nitelikli destek yoğunluğu, uzman insan kaynağı ve hizmet sürekliliği önemli tartışma alanları olmaya devam etmektedir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2022).

Yetişkinlik dönemine ilişkin hizmetler ise erişim zincirinin en kırılgan halkalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle okul sonrası yaşam, istihdam, gündüzlü destek hizmetleri ve bağımsız yaşam modelleri alanlarında geliştirilmesi gereken önemli başlıklar bulunmaktadır. Türkiye İş Kurumu verileri de bu alandaki yapısal ihtiyaca işaret etmektedir (2022).

Mevcut durum analizinde öne çıkan temel meselelerden biri de sistemler arası geçişlerdir. Sağlıktan eğitime, eğitimden yetişkin hizmetlerine uzanan süreçte geçiş mekanizmalarının yeterince yapılandırılmaması, bireyler ve aileler açısından süreklilik sorunları doğurabilmektedir.

Bu çerçevede hizmetlere erişim tartışması, kapasite artışından çok entegrasyon, koordinasyon ve yaşam boyu destek yaklaşımı ekseninde ele alınmaktadır. Güncel ihtiyaç yalnızca daha fazla hizmet üretmek değil, aynı zamanda hizmetlerin birbirini tamamlayan bütüncül bir sistem içerisinde işlemesini sağlamaktır.

AMAÇ-1	Toplumsal Kabulü ve Bilinci Artırmak
HEDEF 1	OSB olan bireylerin hak temelli anlayışla toplumsal hayata katılımı için toplumsal kabullenme bilincinin geliştirilmesi.

İstanbul İl Otizm Çalıştayı kapsamında gerçekleştirilen Masa 1 oturumlarında, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin toplumsal kabulü ve farkındalık düzeyine ilişkin mevcut durum, paydaş kurum ve kuruluş temsilcileri ile ailelerin katkıları doğrultusunda çok yönlü olarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde, otizme ilişkin farkındalık çalışmalarının belirli bir düzeye ulaştığı, ancak bu birikimin sahaya yansımaları ve hizmet süreçleriyle bütünleşmesi noktasında geliştirilmesi gereken alanların bulunduğu anlaşılmıştır.

Toplumsal kabul boyutunda, otizmli bireylerin kamusal alanlarda görünürlüğünün artırılması, sosyal yaşam içinde daha etkin ve kapsayıcı bir şekilde yer almalarının desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu çerçevede, farkındalık çalışmalarının yalnızca bilgilendirme düzeyinde kalmaması; tutum ve davranış değişikliğini destekleyen, sürdürülebilir ve geniş kitlelere ulaşan uygulamalarla güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Meslek gruplarının bilgi ve farkındalık düzeyine ilişkin olarak, özellikle sahada hizmet sunan personelin otizme yönelik uygulama becerilerinin güçlendirilmesinin önem arz ettiği belirtilmiştir. Mevcut bilgi birikiminin uygulamaya aktarılmasını destekleyen, standartlaştırılmış ve uygulama odaklı eğitim programlarının yaygınlaştırılmasının hizmet kalitesini artıracakları öngörülmektedir.

Aile boyutunda yapılan değerlendirmelerde, tanı sürecinin aileler açısından çok boyutlu bir uyum süreci olduğu, bu süreçte ailelerin psikososyal, eğitsel ve danışmanlık desteklerine erişiminin sistematik olarak güçlendirilmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ailelerin doğru ve güvenilir bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması, yönlendirme mekanizmalarının sadeleştirilmesi ve hizmetlere erişim süreçlerinin daha görünür hale getirilmesi, öncelikli ihtiyaç alanları arasında yer almaktadır.

Eğitim hizmetlerine ilişkin olarak, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları başta olmak üzere mevcut sistemin destekleyici hizmetlerle güçlendirilmesinin, alanında uzman personel kapasitesinin artırılmasının ve bireysel ihtiyaçlara duyarlı eğitim ortamlarının yaygınlaştırılmasının önem taşıdığı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, erken yaşta eğitime erişimin artırılması ve destek hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması öncelikli başlıklar arasında yer almıştır.

Sağlık hizmetleri boyutunda ise, otizmlili bireylerin özellikle yoğun destek gerektiren durumlarda hizmetlere erişimini kolaylaştıracak, kurumlar arası iş birliğini güçlendirecek ve uygulamada birliği sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, sağlık ve bakım hizmetlerinin eşgüdüm içerisinde sunulmasını sağlayacak bütüncül yaklaşımların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Ayrıca, bireylerin gelişim süreçlerinin düzenli olarak izlenmesi, hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması ve bireye özgü ihtiyaçların dikkate alındığı takip mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, farklı kurumlar arasında veri paylaşımını ve koordinasyonu destekleyen sistemlerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 1 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:

- Tanı sürecinden itibaren birey ve ailenin bütüncül bir yaklaşımla hizmet sistemine dahil edilmesi
- Ailelere yönelik psikososyal destek ve danışmanlık hizmetlerinin sistematik şekilde güçlendirilmesi
- Farkındalık çalışmalarının uygulama becerisi kazandıran ve davranış değişikliğini destekleyen yapıya dönüştürülmesi
- Meslek gruplarına yönelik uygulama odaklı eğitimlerin yaygınlaştırılması
- Eğitim hizmetlerinde destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uzman personel kapasitesinin artırılması
- Sağlık ve bakım hizmetlerinde kurumlar arası koordinasyonu artıracak modellerin geliştirilmesi
- Bireylerin gelişim süreçlerini izleyen ve hizmet sürekliliğini sağlayan sistemlerin oluşturulması

Sonuç olarak, Amaç 1 kapsamında yürütülecek çalışmaların; farkındalık, kabul ve hizmetlere erişim boyutlarını birlikte ele alan, kurumlar arası iş birliğini esas alan ve veri temelli izleme mekanizmaları ile desteklenen bütüncül bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizimli bireylerin toplumsal yaşama katılımını güçlendireceği değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 1 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan faaliyetler değerlendirilmiş; uygulama niteliği taşıyan çalışmalar ile uzun vadeli kurumsal kapasite geliştirme, model oluşturma ve yönetim altyapısı gerektiren stratejik alanlar birbirinden ayrıştırılmıştır. Bu doğrultuda mahalle düzeyinde erken fark etme, yönlendirme ve yerel sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik muhtarlık temelli yönlendirme modeli; doğrudan kısa vadeli bir faaliyet alanı yerine, kurumlar arası koordinasyon, pilot uygulama ve yaygınlaştırma süreçleri gerektiren stratejik gelişim alanı olarak ele alınmıştır.

Benzer şekilde aile bütünlüğünün korunması, aile dayanıklılığının güçlendirilmesi ve aile işlevselliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar; yalnızca belirli dönemlerde yürütülecek hizmet faaliyetleri kapsamında değil, sürdürülebilir aile destek yaklaşımının geliştirilmesini hedefleyen stratejik çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir. OSB olan bireylerin güçlü yönleri ve bireysel potansiyelleri doğrultusunda desteklenmesine yönelik yaklaşım da doğrudan uygulanabilir kısa süreli faaliyetlerden ziyade, hizmet planlamasına yön verecek güçlü yön temelli uygulama modelinin geliştirilmesi perspektifiyle stratejik boyutta ele alınmıştır.

Ayrıca toplumsal kabul, farkındalık ve sosyal yaşama katılım düzeyinin izlenmesine yönelik veri temelli değerlendirme ve raporlama altyapısının geliştirilmesi konusu; uzun vadeli kurumsal izleme kapasitesi, veri koordinasyonu ve yönetim mekanizmaları gerektirmesi nedeniyle stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiş; il düzeyinde model geliştirme ve izleme yaklaşımının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar bu kapsamda ele alınmıştır.

AMAÇ-3	Erken Tanı, Takip ve Müdahale Programlarını Güçlendirmek
HEDEF 3	Türkiye genelinde OSB'nin erken tanı amaçlı değerlendirilmesi; kesin tanı sürecinin kaliteli, hızlı ve yaygın şekilde sağlanması, erken müdahale ve destekleme programlarının oluşturulması ile müdahale birimlerinin yaygınlaştırılması.

İstanbul İl Otizm Çalıştayı kapsamında gerçekleştirilen ilgili 2. masa çalışmalarında, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin erken tanı, yönlendirme, müdahale ve takip süreçleri; sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler boyutunda bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış, mevcut uygulamalar ile saha deneyimleri birlikte değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirmelerde, İstanbul genelinde erken tanıya yönelik önemli altyapıların mevcut olduğu, özellikle aile hekimliği sistemi ve sağlık kuruluşları aracılığıyla gelişimsel tarama ve yönlendirme süreçlerinin yürütüldüğü ifade edilmiştir. Bununla birlikte, bu hizmetlerin toplum tarafından yeterince bilinmemesi, erişim ve yönlendirme süreçlerinde farklılıklar yaşanması ve uygulamada standartlığın tam olarak sağlanamaması, geliştirilmesi gereken alanlar olarak öne çıkmıştır.

Erken tanı süreçlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla, aile hekimliği sistemi üzerinden yürütülen tarama programlarının görünürlüğünün artırılması ve toplumun bu hizmetlere erişim konusunda bilgilendirilmesi önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda, kamu spotları, sosyal medya içerikleri ve bilgilendirme kampanyaları ile ailelerin erken tanı süreçlerine aktif katılımının desteklenmesi gerekliliği ifade edilmiştir.

Tanı sürecine ilişkin önemli bir diğer başlık, tanı sonrası yönlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesidir. Çalıştayda, ÇÖZGER raporu düzenlenen bireylerin eğitim hizmetlerine yönlendirilmesinde aksaklıklar yaşanabildiği, ailelerin Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) süreçlerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmayabildiği belirtilmiştir. Bu durum, tanı ile eğitim süreci arasındaki geçişin sistematik bir yapıya kavuşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda, sağlık ve eğitim sistemleri arasında veri entegrasyonunu sağlayacak mekanizmaların kurulmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Eğitim hizmetlerine erişim süreçlerinde yaşanan gecikmeler de dikkat çeken bir diğer husus olmuştur. Özellikle RAM randevu süreçlerinde yaşanan yoğunluklar nedeniyle bireylerin eğitim süreçlerine geçişinde zaman kayıpları yaşanabildiği ifade edilmiştir. Bu çerçevede, otizmlili bireylere yönelik öncelikli randevu sistemlerinin oluşturulmasının süreci hızlandıracağı değerlendirilmiştir.

Erken tanıdan sonra bireylerin eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerine erişiminin izlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması, çalıştayda öne çıkan temel ihtiyaç alanlarından biri olmuştur. Mevcut durumda bireylerin tanı aldıktan sonra hangi hizmetlere yönlendirildiğinin ve bu hizmetlerden yararlanma durumlarının düzenli olarak izlenemediği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, il düzeyinde bütüncül bir izleme ve takip sisteminin kurulmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Risk grubunda bulunan çocuklara yönelik erken tarama uygulamalarının yaygınlaştırılması da önemli bir başlık olarak ele alınmıştır. Özellikle otizm tanısı almış bireylerin kardeşleri ve yakın akrabalarının gelişimsel açıdan daha yakından izlenmesinin erken tanı açısından önemli bir fırsat sunduğu değerlendirilmiştir.

Ailelere yönelik bilgilendirme ve rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi, erken tanı ve müdahale süreçlerinin etkinliği açısından kritik bir unsur olarak öne çıkmıştır. Ailelerin tanı süreci, yönlendirme mekanizmaları ve mevcut hizmetlere erişim konusunda sistematik şekilde desteklenmesinin, hizmetlerden yararlanma düzeyini artıracığı ifade edilmiştir.

Sağlık personeline yönelik eğitim ihtiyacı da çalıştayda dile getirilen önemli başlıklardan biri olmuştur. Özellikle aile hekimleri başta olmak üzere sağlık personelinin otizme ilişkin uygulama becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılmasının, erken tanı süreçlerinin kalitesini artıracığı değerlendirilmiştir.

Ayrıca, otizm tanı sürecine ilişkin toplumda oluşabilen olumsuz algının azaltılmasına yönelik bilgilendirme çalışmalarının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Tanı sürecinin doğru anlaşılması ve erken müdahalenin önemine ilişkin farkındalığın artırılması, hizmetlere erişim açısından destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımı konusu, erken tanı ve müdahale süreçlerinin etkinliği açısından en temel başlıklardan biri olarak öne çıkmıştır.

Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler arasında veri akışının güçlendirilmesi, süreçlerin izlenebilirliğinin artırılması ve hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla sunulabilmesi için entegrasyon mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, erken tanı ve müdahale süreçlerinin etkinliğinin düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, yürütülen tarama ve yönlendirme süreçlerine ilişkin araştırmalar yapılması, tanı sonrası hizmetlere erişim süreçlerinin analiz edilmesi, aile memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ve ilçe bazlı farklılıkların ortaya konulması önemli görülmüştür.

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 3 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:

- Erken tanı süreçlerine ilişkin toplumsal farkındalığın artırılması ve ailelerin tarama ile yönlendirme mekanizmalarına erişiminin güçlendirilmesi
- Tanı sonrası eğitim, rehabilitasyon ve destek hizmetlerine yönlendirme süreçlerinin sistematik ve izlenebilir bir yapıya kavuşturulması
- Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler arasında veri paylaşımını ve eşgüdümü destekleyen entegrasyon mekanizmalarının geliştirilmesi
- Otizimli bireyler için erken müdahale ve eğitim hizmetlerine erişimde süreçleri hızlandıracak destekleyici uygulamaların güçlendirilmesi

- Risk grubunda bulunan çocuklara yönelik erken tarama ve izlem uygulamalarının yaygınlaştırılması
- Ailelere yönelik rehberlik, danışmanlık ve bilgilendirme hizmetlerinin sistematik biçimde güçlendirilmesi
- Sağlık personeli başta olmak üzere ilgili meslek gruplarının uygulama odaklı bilgi ve beceri kapasitesinin artırılması
- Erken tanıdan müdahaleye uzanan hizmet süreçlerini düzenli izleyen ve değerlendiren veri temelli takip sistemlerinin oluşturulması

Sonuç olarak, Amaç 3 kapsamında yürütülecek çalışmaların; erken tanı, yönlendirme, müdahale ve izleme süreçlerini birbirini tamamlayan bir sistem yaklaşımı içinde ele alan, kurumlar arası koordinasyonu güçlendiren ve aile odaklı destek mekanizmalarıyla beslenen bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizmli bireylerin erken dönemde uygun hizmetlere erişimini güçlendireceği ve hizmet süreçlerinin etkinliğine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 3 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan faaliyetler değerlendirilmiş; doğrudan uygulamaya yönelik hizmet faaliyetleri ile uzun vadeli sistem geliştirme, veri entegrasyonu, izleme altyapısı ve kurumlar arası koordinasyon gerektiren alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda, ÇÖZGER raporu sonrası bireylerin eğitim ve destek hizmetlerine yönlendirilmesini kolaylaştıracak veri entegrasyonu ve otomatik yönlendirme yaklaşımı; yalnızca teknik bir işlem süreci değil, sağlık ve eğitim sistemleri arasında sürdürülebilir koordinasyon mekanizması gerektiren stratejik bir gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde erken tanı alan bireylerin eğitim ve rehabilitasyon süreçlerine geçişini izlemeye yönelik takip yaklaşımı da hizmet sürekliliğini güçlendirecek il düzeyinde izleme modelinin geliştirilmesi perspektifiyle ele alınmıştır.

Risk grubunda yer alan çocuklara yönelik erken tarama süreçlerinin yaygınlaştırılması konusu da koruyucu ve önleyici müdahale yaklaşımının güçlendirilmesi amacıyla stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiş; pilot uygulamalar, erken yönlendirme mekanizmaları ve risk temelli izleme modellerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar bu kapsamda ele alınmıştır. Ayrıca sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler arasında veri paylaşımı ve koordinasyonu güçlendirecek sürdürülebilir mekanizmaların oluşturulması; yalnızca kısa vadeli uygulama faaliyetleriyle sınırlı olmayan, kurumsal iş birliği kapasitesini artırmayı hedefleyen stratejik bir yönetim alanı olarak değerlendirilmiştir.

Müdahale hizmetlerinin kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında ise Bireyselleştirilmiş Aile Hizmet Planı yaklaşımının yaygınlaştırılması ve aile merkezli erken müdahale modelinin güçlendirilmesi stratejik gelişim alanı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte erken tanıdan müdahaleye uzanan hizmet akışının izlenmesine yönelik il düzeyinde izleme modeli ile kurumlar arası veri paylaşımı ve entegrasyon yapısının değerlendirilmesine yönelik kalite güvence yaklaşımının geliştirilmesi; hizmetlerin etkinliği, erişilebilirliği ve sürdürülebilirliğinin artırılmasına yönelik stratejik kapasite geliştirme çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca ilçeler arası hizmet erişim farklılıklarının görünür kılınmasına yönelik analiz ve planlama altyapısının geliştirilmesi de bölgesel ihtiyaçların belirlenmesi ve hizmet planlamasının güçlendirilmesi açısından stratejik öncelik alanı olarak ele alınmıştır.

AMAÇ-4	Etkili Sosyal Hizmet Modelleri ile Bireyi ve Aileyi Güçlendirmek
HEDEF 4	OSB olan bireyler ve ailelerine yönelik bağımsız yaşamı destekleyici çeşitlendirilmiş hızlı, etkin yeni nesil bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması.

İstanbul İl Otizm Çalıştayı kapsamında gerçekleştirilen 3. Masa değerlendirmelerinde, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin desteklenmesinde sosyal hizmet temelli yaklaşımların güçlendirilmesinin gerekliliği vurgulanmış; birey ve ailenin birlikte ele alındığı, sürekliliği olan ve erişilebilir hizmet modellerine duyulan ihtiyaç ön plana çıkmıştır.

Yapılan değerlendirmelerde, mevcut hizmetlerin büyük ölçüde parçalı bir yapı içerisinde sunulduğu, bu durumun hem bireyin gelişim sürecini hem de ailenin destek mekanizmalarına erişimini zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, sosyal hizmet modellerinin yalnızca hizmet sunumu ile sınırlı kalmayıp; rehberlik, izleme, yönlendirme ve kriz müdahalesini içeren bütüncül bir sistem olarak yapılandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Bakım kuruluşlarında sunulan hizmetlerin niteliğinin artırılması, bu amaçlar temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmıştır. OSB alanında çalışan personelin bilgi ve becerilerinin güçlendirilmesi, uygulamaya dayalı eğitimlerin yaygınlaştırılması ve süpervizyon mekanizmaları ile desteklenmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Ayrıca, hizmet sunumunda sürekliliğin sağlanabilmesi için otizm alanında uzmanlaşmış insan kaynağının artırılması ve meslek elemanlarının desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sosyal hizmet modellerinin etkinliğinde belirleyici unsurlardan biri olan personel refahı ve psikolojik dayanıklılık konusu da değerlendirilmiştir. OSB alanında çalışan personelin yoğun duygusal yük altında görev yaptığı, bu durumun tükenmişlik riskini artırdığı ve hizmet kalitesini etkilediği belirtilmiştir. Bu nedenle, personelin psikolojik sağlamlığının izlenmesi ve desteklenmesine yönelik sistematik uygulamaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Aile temelli müdahale yaklaşımları, bireyin gelişimsel sürecini destekleyen en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmıştır. Erken dönemde başlatılan müdahalelerin etkili olabilmesi için ailelerin sürece aktif katılımının sağlanması gerektiği, bu doğrultuda aile temelli erken müdahale modellerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ailelerin yalnızca bilgilendirilen değil, sürecin aktif bir parçası haline getirildiği bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Tanı sonrası süreçte ailelerin yaşadığı belirsizlik ve yönlendirme eksikliği, sosyal hizmetler açısından önemli bir müdahale alanı olarak ele alınmıştır. Ailelerin hangi hizmetlere nasıl erişeceği konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması, hizmetlerin etkinliğini sınırlayan bir unsur olarak görülmektedir. Bu nedenle, tanı sonrası aileye doğrudan ulaşan, rehberlik eden ve süreci izleyen sosyal hizmet modellerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ailelere yönelik bireysel danışmanlık ve grup temelli destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması, bu amaç kapsamında önemli bir başlık olarak değerlendirilmiştir.

Ailelerin yaşadıkları psikososyal yükün azaltılması, baş etme becerilerinin güçlendirilmesi ve sosyal destek ağlarının geliştirilmesi amacıyla yapılandırılmış danışmanlık hizmetlerinin sunulması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, üniversiteler ile kurulacak iş birliklerinin, hem insan kaynağının geliştirilmesine hem de hizmet sunumunun çeşitlendirilmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, sosyal hizmet modellerinin sürdürülebilirliği açısından kritik bir unsur olarak ele alınmıştır. İstanbul ili özelinde ihtisaslaşmış bakım, rehabilitasyon ve aile danışma merkezlerinin sayısının artırılması, mevcut merkezlerin standartlarının geliştirilmesi ve bireyselleştirilmiş hizmet modellerinin yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, yerel yönetimlerle iş birliği yapılmasının ve özel sektörün sürece dahil edilmesinin önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Afet ve acil durumlara yönelik sosyal hizmet modellerinin geliştirilmesi de bu amaç kapsamında ele alınmıştır. OSB’li bireylerin kriz durumlarında özel ihtiyaçlarının bulunması nedeniyle, ailelerin ve hizmet sunucuların bu durumlara hazırlıklı olması gerektiği belirtilmiştir. Afet farkındalık eğitimlerinin yaygınlaştırılması, bireysel afet planlarının oluşturulması ve müdahale ekiplerinin bu alanda eğitilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 4 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:

- Birey ve aileyi birlikte ele alan, rehberlik, yönlendirme, izleme ve kriz müdahalesini içeren sosyal hizmet modellerinin güçlendirilmesi
- Bakım, rehabilitasyon ve aile danışmanlığı hizmetlerinde nitelik ve sürekliliği artıracak uzmanlaşmış insan kaynağının desteklenmesi
- OSB alanında çalışan meslek elemanlarına yönelik uygulama odaklı eğitim, süpervizyon ve personel refahını destekleyen mekanizmaların yaygınlaştırılması
- Aile temelli erken müdahale modellerinin geliştirilmesi ve ailelerin destek süreçlerine aktif katılımını güçlendiren yapıların yaygınlaştırılması
- Tanı sonrası süreçte ailelere rehberlik eden, danışmanlık ve yönlendirme işlevi gören sistematik sosyal hizmet mekanizmalarının oluşturulması
- Ailelere yönelik bireysel ve grup temelli psikososyal destek hizmetlerinin güçlendirilmesi ve sosyal destek ağlarının geliştirilmesi
- İhtisaslaşmış bakım, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetlerinin kapasitesinin artırılması; bireyselleştirilmiş hizmet modellerinin yaygınlaştırılması
- Yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili paydaşlarla iş birliğini güçlendirecek destekleyici modellerin geliştirilmesi
- Afet ve acil durumlarda OSB'li bireylerin ihtiyaçlarını gözetken hazırlık ve müdahale kapasitesinin sosyal hizmet perspektifiyle güçlendirilmesi

Sonuç olarak, Amaç 4 kapsamında yürütülecek çalışmaların; birey ve aile odaklı destek mekanizmalarını güçlendiren, sosyal hizmet sunumunda sürekliliği ve erişilebilirliği esas alan, kurumsal kapasiteyi ve kurumlar arası iş birliğini destekleyen bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizmlili bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasına ve ailelerin güçlendirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 4 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan çalışmalar değerlendirilmiş; doğrudan uygulamaya yönelik hizmet faaliyetleri ile uzun vadeli kurumsal kapasite geliştirme, hizmet modeli oluşturma, koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi ve veri temelli yönetim altyapısı gerektiren alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda bakım ve hizmet personeline yönelik sürdürülebilir süpervizyon mekanizmalarının geliştirilmesi ile otizm alanında uzmanlaşmış süpervizör havuzu oluşturulmasına yönelik çalışmalar; insan kaynağı kapasitesini güçlendirmeyi hedefleyen stratejik gelişim alanı kapsamında değerlendirilmiştir. Özellikle ileri düzey mesleki eğitim, uygulama standardizasyonu ve süpervizyon süreçlerinin sürdürülebilir hale getirilmesi; yalnızca kısa vadeli eğitim faaliyetleriyle sınırlı olmayan, uzun vadeli kurumsal uzmanlaşma yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır.

Aile temelli erken müdahale yaklaşımına ilişkin çalışmalar kapsamında ise İstanbul iline özgü model geliştirme, pilot uygulama süreçleri ve yaşam döngüsü temelli destek mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik başlıklar stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede erken müdahale, sosyal güvence, gelişim takibi ve yönlendirme süreçlerinin bir arada ele alınmasına yönelik bütüncül model yaklaşımının geliştirilmesi; kurumsal iş birliği ve uzun vadeli hizmet planlaması gerektiren stratejik bir alan olarak ele alınmıştır.

Resmî bakım kuruluşlarının kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar içerisinde ihtisaslaşmış otizm bakım merkezlerine ilişkin standart çerçevenin geliştirilmesi, fiziki ve hizmet standartlarına yönelik model önerilerinin oluşturulması, bireyselleştirilmiş bakım ve destek modellerinin geliştirilmesi ile gündüzlü bakım ve danışma merkezlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar da stratejik gelişim yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir. Bu alanların, yalnızca uygulama düzeyinde değil; hizmet standardizasyonu, model geliştirme ve bakım hizmetlerinin dönüşümünü içeren uzun vadeli kurumsal kapasite çalışmaları olarak ele alınması öngörülmektedir.

Ayrıca il düzeyinde koordinasyon ve entegrasyon mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında kurumlar arası koordinasyon yapısının geliştirilmesi, ortak veri paylaşımı ve izleme mekanizmalarının oluşturulması ile danışma ve koordinasyon platformlarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar stratejik yönetim alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte OSB’li bireyler için geliştirilen kapsayıcı ve entegre hizmet modeli yaklaşımı ile KELEBEK modeli kapsamında öngörülen pilot uygulama, yönlendirme ve hizmet entegrasyonu süreçleri; farklı hizmet alanlarını ortak yapı içerisinde bir araya getirmeyi hedefleyen stratejik hizmet modeli yaklaşımı olarak ele alınmıştır. Otizm dostu hizmet standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Son olarak otizm alanında veri temelli izleme, araştırma ve politika geliştirme kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında il düzeyinde veri tabanı modeli oluşturulması, izleme ve değerlendirme altyapısının güçlendirilmesi ile araştırma ve politika üretim kapasitesinin geliştirilmesine yönelik başlıklar; uzun vadeli veri yönetimi, hizmet planlama ve karar destek süreçlerini güçlendirmeye yönelik stratejik gelişim alanları olarak değerlendirilmiştir.

AMAÇ-5	Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarını Desteklemek
HEDEF-5	OSB alanında yapılacak bilimsel araştırma, geliştirme ve uygulamaların desteklenmesi.

İstanbul İl Otizm Çalıştayı kapsamında gerçekleştirilen 4. Masa değerlendirmelerinde, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) alanında yürütülen hizmetlerin bilimsel temellere dayandırılması, veri odaklı karar alma süreçlerinin güçlendirilmesi ve araştırma–uygulama bütünlüğünün sağlanması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Yapılan değerlendirmelerde, mevcut uygulamaların önemli bir kısmının bilimsel bilgi ile yeterince beslenmediği, araştırma çıktılarının sahaya aktarımında sınırlılıklar bulunduğu ve kurumlar arası veri paylaşımının sistematik bir yapıya kavuşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, İstanbul ili özelinde bilimsel araştırma süreçlerinin planlı, koordineli ve sürdürülebilir bir yapı içerisinde yürütülmesi temel öncelik olarak belirlenmiştir.

OSB'nin nedenleri, bireylerin gelişim özellikleri, beslenme, fiziksel aktivite ve yaşam becerileri gibi alanlarda yapılacak bilimsel araştırmaların desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, yalnızca akademik çalışmaların artırılması değil, aynı zamanda ölçme ve değerlendirme araçlarının geliştirilmesi, mevcut araçların uyarlanması ve saha uygulamalarına entegre edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. İl düzeyinde oluşturulacak akademik iş birliği ve araştırma yapıları ile bilimsel çalışmaların ortak bir çatı altında toplanmasının hem veri bütünlüğü hem de politika üretimi açısından katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Aile temelli müdahale süreçlerinin bilimsel temelde yapılandırılması, bu amacın önemli bileşenlerinden biri olarak ele alınmıştır.

Tanı alan çocukların ailelerine yönelik sunulacak hizmetlerin standartlaştırılması, bireysel sosyal hizmet danışmanlığı uygulamalarının bilimsel içeriklerle desteklenmesi ve uygulamaya yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, çocukluk döneminden ergenlik ve yetişkinliğe geçiş süreçlerini kapsayan modellerin geliştirilmesi ve bu süreçlerin bilimsel veriler ışığında izlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Dijital teknolojilerin bilimsel çalışmalarla entegre edilmesi, çalıştay kapsamında öne çıkan başlıklardan biri olmuştur. OSB'li bireylerin ailelerine yönelik rehberlik sağlayacak, hizmetlere erişimi kolaylaştıracak ve bireysel ihtiyaçlara uygun içerikler sunacak dijital uygulamaların geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu uygulamaların, yalnızca bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda veri üreten ve hizmet planlamasına katkı sağlayan sistemler olarak kurgulanmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının bu süreçte aktif rol alması gerektiği vurgulanmıştır. Üniversitelerde otizm uygulama ve araştırma merkezlerinin yaygınlaştırılması, multidisipliner çalışmaların desteklenmesi ve özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim politikalarının geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca, üniversitelerin yalnızca araştırma üretmekle sınırlı kalmayıp, sahaya danışmanlık sağlayan ve uygulama süreçlerine yön veren yapılar haline gelmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Eğitim alanında kanıt temelli uygulamaların yaygınlaştırılması, bilimsel bilginin sahaya aktarımı açısından kritik bir unsur olarak ele alınmıştır. Eğitim personelinin bu alandaki bilgi ve becerilerinin artırılması, erişilebilir eğitim materyallerinin geliştirilmesi ve mevcut eğitim platformlarının etkin kullanımının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, mevzuat düzeyinde yapılacak düzenlemelerle kanıt temelli uygulamaların sistematik biçimde yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Yenilikçi ve teknoloji temelli çözümlerin geliştirilmesi, amaç kapsamında öne çıkan bir diğer başlıktır. Yapay zekâ destekli uygulamalar, dijital öğrenme araçları ve bireyselleştirilmiş destek sistemlerinin geliştirilmesi ile OSB'li bireylerin ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili yanıt verilmesinin mümkün olacağı değerlendirilmiştir. Bu süreçte üniversiteler, teknoloji geliştirme kurumları ve kamu kuruluşları arasında güçlü bir iş birliği mekanizmasının kurulması gerektiği ifade edilmiştir.

Bilimsel araştırmaların sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için teşvik mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği de değerlendirmeler arasında yer almıştır. Otizm alanında lisansüstü çalışmaların artırılması, burs ve destek programlarının yaygınlaştırılması, TÜBİTAK ve benzeri kurumlar tarafından özel çağrıların açılması ve akademik yayınların teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sayede, alanda nitelikli insan kaynağının artırılması ve bilimsel üretimin sürekliliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 5 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:

- Otizm alanında araştırma–uygulama bütünlüğünü güçlendirecek, veri temelli karar alma süreçlerini destekleyecek bilimsel altyapının geliştirilmesi
- İstanbul ili özelinde kurumlar arası veri paylaşımını, ortak araştırma süreçlerini ve bilimsel iş birliklerini destekleyen koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması
- OSB’nin gelişimsel özellikleri, müdahale süreçleri ve yaşam becerileri alanlarında bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve saha uygulamalarıyla ilişkilendirilmesi
- Aile temelli müdahale modelleri ile bireysel sosyal hizmet danışmanlığı uygulamalarının bilimsel içeriklerle güçlendirilmesi
- Çocukluk döneminden ergenlik ve yetişkinliğe uzanan gelişim süreçlerini izleyen bilimsel model ve değerlendirme araçlarının geliştirilmesi
- Dijital teknolojiler ve yenilikçi uygulamaların hizmetlere erişim, rehberlik ve veri üretimini destekleyecek şekilde hizmet sistemlerine entegre edilmesi
- Üniversiteler, kamu kurumları ve ilgili paydaşlar arasında multidisipliner araştırma ve uygulama iş birliklerinin yaygınlaştırılması
- Eğitim alanında kanıt temelli uygulamaların, erişilebilir materyallerin ve uygulayıcı kapasitesini artıracak destek mekanizmalarının güçlendirilmesi
- Yapay zekâ destekli ve teknoloji temelli çözümler dahil yenilikçi destek modellerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması
- Otizm alanında bilimsel üretimi ve uzman insan kaynağını artıracak teşvik, burs ve araştırma destek mekanizmalarının güçlendirilmesi

Sonuç olarak, Amaç 5 kapsamında yürütülecek çalışmaların; bilimsel bilgi ile uygulama süreçleri arasındaki etkileşimi güçlendiren, veri temelli izleme ve karar alma mekanizmalarını destekleyen, araştırma kapasitesi ile yenilikçi çözümleri bir araya getiren bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizm alanındaki hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesine ve sürdürülebilir politika üretimine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 5 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan çalışmalar değerlendirilmiş; doğrudan uygulamaya yönelik faaliyetlerin yanı sıra araştırma altyapısının güçlendirilmesi, akademik iş birliklerinin geliştirilmesi, model oluşturulması ve veri temelli politika üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda OSB alanında yürütülen bilimsel çalışmaların il düzeyinde koordinasyonunu sağlayacak veri ve araştırma altyapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar; yalnızca araştırma faaliyetleriyle sınırlı olmayan, akademik üretim, veri yönetimi ve politika geliştirme süreçlerini destekleyen stratejik kapasite geliştirme alanı olarak değerlendirilmiştir. Bilimsel rehberlerin hazırlanması, akademik iş birliklerinin artırılması ve araştırma süreçlerinin desteklenmesi de bu yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır.

Bireysel Sosyal Hizmet Danışmanlığı uygulamasına ilişkin eğitim programları, standart formlar ve uygulama çerçevesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ise sosyal hizmet temelli müdahale modellerinin standardizasyonunu güçlendirmeyi hedefleyen stratejik gelişim alanı kapsamında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte OSB olan bireylerin ergenlikten yetişkinliğe geçiş süreçlerini destekleyen eğitim, istihdam ve sosyal yaşam boyutlarını içeren bütüncül geçiş modelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da yaşam döngüsü temelli destek yaklaşımının güçlendirilmesine yönelik stratejik alan olarak ele alınmıştır.

OSB'li bireylerin ailelerine yönelik dijital destek sistemleri ve platformların geliştirilmesi ile erişilebilir dijital uygulamaların yaygınlaştırılması konusu; aile güçlendirme süreçlerini destekleyen teknoloji temelli müdahale yaklaşımı kapsamında stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde üniversitelerde otizm uygulama ve araştırma merkezlerinin yaygınlaştırılması, yükseköğretim düzeyinde özel gereksinimli bireylere yönelik akademik ve idari düzenlemelerin geliştirilmesi ile araştırma kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar da üniversite temelli bilimsel altyapının güçlendirilmesine yönelik stratejik yaklaşım içerisinde ele alınmıştır.

Kanıt temelli uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik mevzuat ve sistem düzenlemeleri ile teknoloji ve yapay zekâ destekli gelişim ve eğitim uygulamalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar da uzun vadeli sistem dönüşümü ve yenilikçi hizmet modeli geliştirme yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir. Özellikle dijital destek sistemleri, yapay zekâ temelli uygulamalar ve teknoloji odaklı müdahale araçlarının geliştirilmesi; yalnızca teknik uygulama süreçleri değil, aynı zamanda hizmet erişilebilirliğini ve müdahale kapasitesini artırmaya yönelik stratejik dönüşüm alanları olarak ele alınmıştır.

Ayrıca otizm alanında yürütülen akademik çalışmaların desteklenmesi, lisansüstü eğitim süreçlerinin teşvik edilmesi, araştırma çağrılarının artırılması ve disiplinler arası iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar da bilimsel araştırma ekosisteminin sürdürülebilir biçimde geliştirilmesini hedefleyen stratejik kapasite alanı olarak değerlendirilmiştir.

AMAÇ-6	Özel Eğitim ve Destek Güçlendirmek
HEDEF-6	OSB olan bireylerin eşitlik temelinde ve ayrımcılığa maruz kalmaksızın eğitimin her tür ve kademesinde kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitim ortamlarda, ihtiyaç duydukları tüm özel ve destekleyici eğitimleri alabilmelerine yönelik tedbirlerin alınması

5. Masa çıktılarına göre; Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin eşitlik temelinde ve ayrımcılığa maruz kalmaksızın eğitimin her tür ve kademesinde kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim ortamlarında, ihtiyaç duydukları tüm özel ve destekleyici eğitim hizmetlerine erişimlerinin sağlanması en önemli başlıklardan biridir.

Şstanbul İl Otizm Çalıştayı kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, özel eğitim ve destek hizmetlerinin güçlendirilmesine yönelik mevcut durum çok boyutlu olarak ele alınmış; erken tanıdan başlayarak eğitim, istihdam ve yaşam boyu destek süreçlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, eğitime erişimin artırılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve sistemler arası koordinasyonun güçlendirilmesi temel öncelik alanları olarak belirlenmiştir.

Eğitim alanında farkındalığın artırılması, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının etkinliğini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda kamuoyuna yönelik farkındalık çalışmaları, eğitim programlarının geliştirilmesi ve hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması ile eğitim paydaşlarının bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması hedeflenmektedir. Eğitim bilişim sistemleri ve dijital araçların etkin kullanımı ile bu süreçlerin sürdürülebilir hale getirilmesi önem arz etmektedir.

OSB olan bireylerin eğitim hizmetlerine erişiminin artırılması kapsamında, eğitim ortamlarının fiziksel ve donanımsal açıdan güçlendirilmesi, tanılama ve yerleştirme süreçlerinin hızlandırılması ve izlenebilirliğinin artırılması gerekliliği öne çıkmıştır. Eğitim materyallerinin geliştirilmesi, mesleki ve özel yetenek temelli programların yaygınlaştırılması ve bireyselleştirilmiş eğitim planlarının etkin uygulanması ile eğitim süreçlerinin niteliğinin artırılması hedeflenmektedir. Bu süreçte okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi ve ailelerin eğitime aktif katılımının sağlanması önemli bir bileşen olarak değerlendirilmiştir.

Eğitim sonrası süreçlerde bireylerin istihdam ve yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Lise ve sonrası eğitim kademelerinde beceri kazandırmaya yönelik programların yaygınlaştırılması, iş ve meslek yaşamına hazırlık süreçlerinin desteklenmesi ve bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun yönlendirilmesini sağlayacak değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır.

Yükseköğretime erişim ve akademik yaşamın desteklenmesi de önemli bir çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda üniversitelerde destek mekanizmalarının geliştirilmesi, kapsayıcı eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması ve akademik süreçlerde karşılaşılan güçlüklerin azaltılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi amacıyla öğretmen ve eğitim personelinin niteliklerinin artırılması, uygulama kılavuzlarının hazırlanması ve tanı değerlendirme süreçlerinde görev alan personelin yetkinliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca sertifikalı eğitim programlarının oluşturulması ile mesleki gelişimin desteklenmesi ve standartların oluşturulması önem arz etmektedir.

Eğitsel tarama, tanılama ve yerleştirme süreçlerinin kolaylaştırılması kapsamında, erişilebilir ve hızlı işleyen sistemlerin kurulması, RAM süreçlerinin etkinliğinin artırılması ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Bu süreçlerin dijital altyapılarla desteklenmesi ve izlenebilir hale getirilmesi, hizmetlerin etkinliğini artıracak önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme eğitiminde destek hizmetlerinin güçlendirilmesi, çalıştayın en önemli başlıklarından biri olarak öne çıkmıştır. Okullarda özel eğitim birimlerinin kurulması, destek personel sisteminin oluşturulması, sınıf mevcutlarının düzenlenmesi ve RAM destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ile eğitim süreçlerinin daha etkin hale getirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca “otizm dostu okul” yaklaşımı çerçevesinde standartların belirlenmesi, iyi uygulamaların teşvik edilmesi ve ödül mekanizmalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

- Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında destek hizmetlerini güçlendirecek okul temelli yapılar, uzman destek mekanizmaları ve otizm dostu okul uygulamalarının yaygınlaştırılması
- Tanılama, eğitsel değerlendirme, yönlendirme ve yerleştirme süreçlerinde erişilebilirliği ve sürekliliği artıracak koordineli ve izlenebilir sistemlerin geliştirilmesi
- Okul-aile iş birliğini güçlendiren, ailelerin eğitim süreçlerine aktif katılımını destekleyen modellerin yaygınlaştırılması
- Öğretmenler ve eğitim personelinin uygulama odaklı bilgi ve becerilerini güçlendirecek hizmet içi eğitim, sertifikasyon ve mesleki gelişim mekanizmalarının desteklenmesi
- Bilimsel temelli eğitim yaklaşımlarının yaygınlaştırılması, öğretmen destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve eğitim personelinin psikososyal dayanıklılığını destekleyen yapıların geliştirilmesi
- Eğitim sonrası süreçlerde yaşam becerileri, mesleki yönelim ve istihdama hazırlık alanlarında destekleyici modellerin güçlendirilmesi
- Yükseköğretime erişim ve akademik yaşamda kapsayıcı destek mekanizmalarının geliştirilmesi
- Eğitim hizmetlerinde veri temelli izleme, dijital altyapı kullanımı ve kurumlar arası koordinasyonu güçlendirecek sistemlerin oluşturulması

Sonuç olarak, Amaç 6 kapsamında yürütülecek çalışmaların; kapsayıcı eğitim anlayışını güçlendiren, bireysel ihtiyaçlara duyarlı destek hizmetlerini yaygınlaştıran, eğitimden istihdama uzanan yaşam boyu destek perspektifini esas alan ve kurumlar arası iş birliğiyle desteklenen bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizmli bireylerin eğitim hizmetlerine eşit, erişilebilir ve sürdürülebilir biçimde katılımına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 6 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan çalışmalar değerlendirilmiş; doğrudan uygulanabilir eğitim faaliyetleri ile uzun vadeli sistem geliştirme, standart oluşturma, izleme altyapısı kurma ve kapsayıcı eğitim yaklaşımını güçlendirmeye yönelik alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda eğitim ortamlarının fiziksel ve donanımsal açıdan iyileştirilmesi, tanılama ve yerleştirme süreçlerinin dijital sistemler üzerinden izlenebilir hale getirilmesi, bireyselleştirilmiş eğitim planlarının etkin uygulanmasına yönelik rehberlik ve izleme mekanizmalarının güçlendirilmesi ile bireysel farklılıklara uygun öğretim yöntemleri ve destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar; kapsayıcı eğitim sisteminin güçlendirilmesine yönelik stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir.

OSB olan bireylerin eğitim sonrası istihdama geçiş süreçlerinin desteklenmesine yönelik modeller ile bireylerin ilgi, yetenek ve performanslarına göre yönlendirilmesini sağlayacak değerlendirme ve izleme sistemlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da yaşam döngüsü temelli eğitim ve istihdam yaklaşımının güçlendirilmesi kapsamında stratejik gelişim alanı olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde yükseköğretime erişimin artırılması, üniversitelerde rehberlik, danışmanlık ve uyum mekanizmalarının geliştirilmesi ile kapsayıcı yükseköğretim uygulamalarının yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar; akademik erişilebilirlik ve sürdürülebilir eğitim desteği çerçevesinde stratejik gelişim yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir.

Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin niteliğinin artırılmasına yönelik hizmet içi eğitim programları, uygulama kılavuzları, değerlendirme süreçleri ve geri bildirim mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar; hizmet standardizasyonu ve kalite güvence sisteminin güçlendirilmesini hedefleyen stratejik alan olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca sertifikalı eğitim programlarının geliştirilmesi, ulusal standartlara dayalı sertifikasyon ve akreditasyon sistemlerinin oluşturulması ile uzmanlık alanlarına göre modüler eğitim yapılarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar da mesleki gelişim ve uzmanlaşma kapasitesini artırmaya yönelik stratejik gelişim alanı kapsamında ele alınmıştır.

Eğitsel tarama, tanılama ve yerleştirme süreçlerinin erişilebilirliğini artırmaya yönelik bütünsel izleme ve takip sistemi yaklaşımı ile kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik çalışmalar da veri temelli yönlendirme ve hizmet sürekliliğini destekleyen stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte kaynaştırma eğitimi uygulanan okullarda özel eğitim koordinasyon yapısının güçlendirilmesi, destek personeli modellerinin geliştirilmesi, “otizm dostu okul” yaklaşımının yaygınlaştırılması ve devam takibine yönelik bütünsel sistemlerin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar; kapsayıcı eğitim ortamlarının güçlendirilmesini hedefleyen stratejik hizmet modeli yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin uygulama becerilerini geliştirmeye yönelik uygulama birimlerinin oluşturulması, performans değerlendirme araçlarının geliştirilmesi, psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve özel eğitim alanına yönelik etik düzenlemelerin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar da öğretmenlerin mesleki kapasitesini ve eğitim süreçlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen stratejik gelişim alanları olarak değerlendirilmiştir.

AMAÇ-7	Çalışma Hakkının Hayata Geçirilmesi İçin Açık, Bütünleştirici ve Erişilebilir İş Piyasası ve Çalışma Ortamları Oluşturmak
HEDEF-7	OSB olan bireylerin eşitlik temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasasında diğer bireylerle bir arada çalışma hayatına katılımlarının sağlanması; açık iş gücü piyasasına geçişte desteğe ihtiyaç duyan OSB olan bireyler için ihtiyaç duyulan desteklere yönelik özel tedbirlerin alınması ile çalışma hayatında yer alan anneler gibi babaların da erken emeklilik hakkından yararlandırılmalarının sağlanması.

İstanbul'da Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireylerin çalışma hayatına katılımını artırmak, açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş gücü piyasasında eşit koşullarda yer almalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen İstanbul Otizm İl Çalıştayı kapsamında istihdam başlığı çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

Çalıştay sürecinde 6. Masa da yapılan değerlendirmelerde, OSB'li bireylerin istihdam süreçlerinde karşılaştıkları temel sorun alanlarının; istihdam öncesi hazırlık süreçleri, işveren yaklaşımı, işte kalış sürecindeki destek eksikliği, veri ve izleme sistemlerinin yetersizliği ile sosyal güvenlik ve bakım yüküne ilişkin yapısal sorunlar etrafında yoğunlaştığı görülmüştür.

Sosyal güvenlik boyutunda, bakım veren aile bireylerinin özellikle emeklilik süreçlerinde önemli hak kayıpları yaşadığı, mevcut düzenlemelerin yeterince kapsayıcı olmadığı değerlendirilmiştir. Kadın sigortalılara tanınan erken emeklilik hakkının erkek bakım verenleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekliliği vurgulanmış; bakım süresinin sigortalılık süresine dahil edilmesi, prim destekleri ve bakım verenlerin sosyal güvenlik sistemine entegrasyonuna yönelik alternatif modellerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Bununla birlikte işverenlerin çoğunlukla yasal zorunluluk kapsamında ve daha çok bedensel engelli gruplara yönelerek istihdam sağladıkları, otizmli bireylerin ise bu süreçte geri planda kaldıkları ifade edilmiştir.

İşverenlerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekliliği öne çıkmış; idari para cezalarından elde edilen kaynakların destekli istihdam projelerine yönlendirilmesi, teşvik mekanizmalarının çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi önerilmiştir. Özellikle iş koçluğu uygulamasının, otizmli bireylerin iş ortamına uyum sağlamasında ve işte kalış sürecinde belirleyici bir rol oynadığı; bu uygulamanın yaygınlaştırılmasının gerekliliği çalıştayda ortak görüş olarak dile getirilmiştir.

Korumalı iş yeri uygulamalarının mevcut haliyle otizmli bireylerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamadığı, daha esnek ve bireye özgü modellerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir. İş yeri içinde özel birimler oluşturulması, bireyin duyuşsal ve sosyal özelliklerine uygun çalışma ortamlarının planlanması ve iş koçu destekli modellerin yaygınlaştırılması ön plana çıkan öneriler arasında yer almıştır.

Mevzuatın işverenler açısından uygulamayı zorlaştıran yönleri bulunduğu, bu durumun başvuru sayılarının düşük kalmasına neden olduğu ve bu nedenle mevzuatın gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sosyal güvenlik boyutunda, bakım veren aile bireylerinin özellikle emeklilik süreçlerinde önemli hak kayıpları yaşadığı, mevcut düzenlemelerin yeterince kapsayıcı olmadığı değerlendirilmiştir. Kadın sigortalılara tanınan erken emeklilik hakkının erkek bakım verenleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekliliği vurgulanmış; bakım süresinin sigortalılık süresine dahil edilmesi, prim destekleri ve bakım verenlerin sosyal güvenlik sistemine entegrasyonuna yönelik alternatif modellerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Destekli istihdam modelinin sahada yeterince yaygınlaşmadığı, mevcut uygulamaların ise sınırlı sayıda bireye ulaşabildiği ifade edilmiştir. İş ve meslek danışmanlarının bu alandaki bilgi ve uygulama kapasitesinin artırılması, işverenlere yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının güçlendirilmesi ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bununla birlikte işverenlerin çoğunlukla yasal zorunluluk kapsamında ve daha çok bedensel engelli gruplara yönelerek istihdam sağladıkları, otizmli bireylerin ise bu süreçte geri planda kaldıkları ifade edilmiştir.

İşverenlerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekliliği öne çıkmış; idari para cezalarından elde edilen kaynakların destekli istihdam projelerine yönlendirilmesi, teşvik mekanizmalarının çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesi önerilmiştir.

Özellikle iş koçluğu uygulamasının, otizmli bireylerin iş ortamına uyum sağlamasında ve işte kalış sürecinde belirleyici bir rol oynadığı; bu uygulamanın yaygınlaştırılmasının gerekliliği çalıştayda ortak görüş olarak dile getirilmiştir.

Korumalı iş yeri uygulamalarının mevcut haliyle otizmli bireylerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamadığı, daha esnek ve bireye özgü modellerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir. İş yeri içinde özel birimler oluşturulması, bireyin duyuşal ve sosyal özelliklerine uygun çalışma ortamlarının planlanması ve iş koçu destekli modellerin yaygınlaştırılması ön plana çıkan öneriler arasında yer almıştır. Mevzuatın işverenler açısından uygulamayı zorlaştıran yönleri bulunduğu, bu durumun başvuru sayılarının düşük kalmasına neden olduğu ve bu nedenle mevzuatın gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sağlık kurulu süreçlerinde ise “sürekli” ibaresi bulunan raporlara rağmen bireylerin yeniden değerlendirmeye yönlendirilmesinin önemli bir hak kaybı oluşturduğu, bu durumun hem bürokratik yük hem de psikososyal zorlanma yarattığı ifade edilmiştir. Ayrıca bakım verenin vefatı halinde bireyin bakım ve sosyal güvenlik süreçlerinin kesintiye uğrayabildiği, bu durumun önlenmesine yönelik sürdürülebilir destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Çalıştayda öne çıkan bir diğer önemli başlık ise veri ve izleme sistemlerinin yetersizliği olmuştur. İstanbul genelinde istihdam edilebilir durumda olan OSB’li birey sayısının, bu bireylerin ne kadarının istihdam sürecine dahil olduğunun ve işte kalış durumlarının düzenli olarak izlenemediği ifade edilmiştir. Kurumlar arası veri paylaşımının sınırlı olması, planlama ve politika geliştirme süreçlerini doğrudan etkilemektedir.

Bu nedenle, eğitimden istihdama geçiş sürecini kapsayan, kurumlar arası koordinasyonu güçlendiren ve birey temelli takibi mümkün kılan bir izleme mekanizmasının oluşturulması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 7 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:

- Otizimli bireylerin istihdama hazırlık, işe yerleşme ve işte kalış süreçlerini destekleyen bütüncül destekli istihdam modellerinin güçlendirilmesi
- İş koçluğu uygulamalarının yaygınlaştırılması ve iş ortamına uyum süreçlerini destekleyen bireyselleştirilmiş istihdam modellerinin geliştirilmesi
- İşveren farkındalığını artıracak, teşvik mekanizmalarını güçlendirecek ve kapsayıcı iş gücü piyasasını destekleyecek uygulamaların yaygınlaştırılması
- Korumalı iş yeri ve destekli çalışma modellerinin otizimli bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı, esnek ve erişilebilir biçimde yeniden yapılandırılması
- Eğitimden istihdama geçiş sürecini destekleyen beceri geliştirme, mesleki yönlendirme ve yaşam boyu destek modellerinin güçlendirilmesi
- Otizimli bireylerin istihdam süreçlerine ilişkin veri üretimi, izleme ve kurumlar arası koordinasyonu destekleyen sistemlerin oluşturulması
- İş ve meslek danışmanları ile ilgili paydaşların uygulama kapasitesini güçlendirecek eğitim ve farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması

- Bakım veren aile bireylerinin sosyal güvenlik haklarını destekleyen ve bakım yükünü gözeten koruyucu mekanizmaların geliştirilmesi
- İstihdam süreçlerinde mevzuat, teşvik ve uygulama altyapısını güçlendirecek düzenlemelerle sürdürülebilir istihdam modellerinin desteklenmesi
- Kamu, özel sektör, sivil toplum ve yerel yönetim iş birlikleriyle kapsayıcı istihdam ekosistemini güçlendirecek ortak uygulama modellerinin geliştirilmesi

Sonuç olarak, Amaç 7 kapsamında yürütülecek çalışmaların; otizmli bireylerin istihdama katılımını yalnızca işe yerleşme boyutunda değil, hazırlık, uyum, işte kalış ve sosyal güvence süreçleriyle birlikte ele alan, kurumlar arası koordinasyon ve veri temelli izleme mekanizmalarıyla desteklenen bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizmli bireylerin çalışma yaşamına eşit, sürdürülebilir ve kapsayıcı biçimde katılımına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 7 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan çalışmalar değerlendirilmiş; doğrudan uygulanabilir istihdam faaliyetleri ile uzun vadeli iş gücü politikası geliştirme, destekli istihdam modeli oluşturma, sosyal güvenlik mekanizmalarının güçlendirilmesi ve veri temelli koordinasyon altyapısı gerektiren alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda destekli istihdam yaklaşımının yaygınlaştırılması, iş koçluğu uygulamalarının geliştirilmesi ve işverenlere yönelik teşvik mekanizmalarının güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar; yalnızca kısa vadeli istihdam faaliyetleri değil, açık iş gücü piyasasında sürdürülebilir istihdam kapasitesini artırmaya yönelik stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle iş koçluğu sistemi, işte kalış süreçlerinin izlenmesi ve iş ortamına yönelik uyum mekanizmalarının güçlendirilmesi; bireyin istihdama erişimi kadar istihdamda sürekliliğinin sağlanmasını hedefleyen stratejik hizmet modeli yaklaşımı kapsamında ele alınmıştır.

Korumalı iş yeri ve alternatif istihdam modellerine yönelik çalışmalar kapsamında ise mevcut uygulamaların OSB'li bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi, iş koçu destekli çalışma modellerinin geliştirilmesi ve korumalı iş yeri mevzuatının uygulama süreçlerini kolaylaştıracak biçimde ele alınmasına yönelik çalışmalar; alternatif istihdam modellerinin güçlendirilmesine yönelik stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda işveren, sendika, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarıyla geliştirilecek iş birliklerinin uzun vadeli istihdam politikalarına katkı sunması hedeflenmektedir.

OSB’li bireylerin bakımını üstlenen aile bireylerine yönelik sosyal güvenlik ve emeklilik haklarının güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar da doğrudan hizmet uygulamalarının ötesinde, sosyal politika ve hak temelli destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik stratejik alan olarak değerlendirilmiştir. Bakım veren bireylerin sosyal güvenlik sistemine dahil edilmesini destekleyecek modeller, erken emeklilik hakkına yönelik düzenleme önerileri ve bakım verenin vefatı halinde hizmet sürekliliğini sağlayacak alternatif destek modelleri; kurumlar arası koordinasyon ve mevzuat boyutu bulunan uzun vadeli stratejik gelişim alanları kapsamında ele alınmıştır. Benzer şekilde sağlık kurulu rapor süreçlerinde tekrar değerlendirme yükünün azaltılmasına yönelik çalışmalar ile hak kaybını önlemeye yönelik düzenleme önerileri de erişilebilir sosyal güvenlik sistemi yaklaşımı kapsamında stratejik değerlendirme alanı olarak ele alınmıştır. Ayrıca eğitimden istihdama geçiş süreçlerinin izlenmesine yönelik veri paylaşımı ve yönlendirme mekanizmalarının oluşturulması ile istihdam sürecine dahil olan OSB’li bireylerin başvuru, yerleştirme ve işte kalış süreçlerinin il düzeyinde takip edilmesine yönelik koordinasyon yapısının güçlendirilmesi; veri temelli izleme, hizmet sürekliliği ve kurumlar arası iş birliğini güçlendirmeyi hedefleyen stratejik yönetim alanı kapsamında değerlendirilmiştir.

AMAÇ-8	Kültürel, Sanatsal ve Sportif Faaliyetlere Katılımın Desteklenmesi
HEDEF-8	OSB olan bireylerin sanatsal, sportif, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımının teşvik edilmesi.

İstanbul'da Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireylerin sanatsal, sportif, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımının artırılması amacıyla gerçekleştirilen İstanbul Otizm İl Çalıştayı kapsamında, katılımın yalnızca farkındalık düzeyinde değil, doğrudan erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet modelleri üzerinden ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Çalıştayda 7. Masada yapılan değerlendirmelerde, kültürel ve sportif faaliyetlerin OSB'li bireylerin yalnızca boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik değil; sosyal uyum, iletişim becerileri, öz güven gelişimi ve toplumsal görünürlik açısından temel bir araç olduğu ortak görüş olarak ifade edilmiştir. Ancak mevcut durumda bu hizmetlerin sınırlı, düzensiz ve bireylerin ihtiyaçlarına göre yapılandırılmamış olduğu belirtilmiştir.

Sanatsal ve sportif alanlarda yetenek tarama ve yönlendirme süreçlerinin sistematik bir yapıya sahip olmadığı, bireylerin çoğunlukla tesadüfi şekilde bu alanlara dahil olabildiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, erken yaşlardan itibaren bireylerin ilgi ve yeteneklerini belirleyen, multidisipliner değerlendirme içeren ve yönlendirme mekanizmaları ile desteklenen bir sistemin kurulması gerekliliği öne çıkmıştır.

Eğitim boyutunda, öğretmenler ve antrenörlerin OSB'ye ilişkin bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğu, bu durumun hem hizmet kalitesini hem de bireylerin katılımını doğrudan etkilediği belirtilmiştir. Spor, sanat ve kültür alanlarında çalışan eğitmenlere yönelik uygulamalı eğitimlerin artırılması, üniversitelerle iş birliği içerisinde bu alanlara özgü modüllerin geliştirilmesi ve hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Spor faaliyetleri açısından, erken yaşta yönlendirme ve lisanslı sporcu olma süreçlerinin desteklenmesi gerektiği, ancak bu süreçlerin yeterince sistematik olmadığı vurgulanmıştır. Özellikle çocukluk döneminde sporun erişilebilir hale getirilmesi, bireylerin ilerleyen yaşlarda sporla bağlarını sürdürebilmeleri açısından kritik görülmüştür. Sporun, OSB'li bireyler için hem fiziksel hem de sosyal gelişimi destekleyen güçlü bir araç olduğu; uygun fırsatlar sunulduğunda bu bireylerin yüksek performans gösterebildikleri örneklerle ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, spor kulüplerinin ve hizmet sunan yapıların izlenmesine yönelik mekanizmaların yeterli olmadığı, hizmet kalitesi ve sürekliliğin değerlendirilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Düzenli izleme ve raporlama sistemlerinin kurulması, hem hizmet kalitesinin artırılması hem de politika geliştirme süreçlerinin desteklenmesi açısından önemli görülmüştür.

Kültürel etkinliklere erişim konusunda ise en önemli sorun alanlarının ulaşım, fiziksel erişilebilirlik ve refakat desteği olduğu ifade edilmiştir.

Özellikle yetişkin bireylerin evde kalma oranlarının yüksek olduğu, bu bireylerin gündüzlü aktif yaşam merkezlerine erişimlerinin sınırlı olduğu ve bu durumun sosyal izolasyonu artırdığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin ulaşım hizmetlerini artırması, mevcut tesislerin daha etkin kullanılması ve belediyeler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğinin güçlendirilmesi gerekliliği öne çıkmıştır.

Çalıştayda ayrıca, yetişkin OSB'li bireyler için kültürel ve sanatsal faaliyetlerin büyük ölçüde yetersiz olduğu, özellikle 20 yaş üstü bireylerin sistem dışında kaldığı ifade edilmiştir. Bu bireylerin gündüzlü yaşam merkezleri aracılığıyla sosyal hayata katılımının desteklenmesi, üretim temelli faaliyetlere yönlendirilmesi ve ortaya çıkan ürünlerin ekonomik değere dönüştürülebileceği modellerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Kurumsal koordinasyon eksikliği de önemli bir sorun alanı olarak değerlendirilmiştir. Farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetlerin birbirinden bağımsız olduğu, ortak bir veri tabanı ve yönlendirme sisteminin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, bireylerin hangi hizmetlerden yararlanabileceğini gösteren, etkinliklerin duyurulduğu ve başvuru süreçlerinin yönetildiği dijital bir platformun oluşturulması gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu platformun aynı zamanda ulaşım, kontenjan ve başvuru süreçlerini de kapsayacak şekilde bütüncül bir yapıda olması önerilmiştir.

- Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Amaç 8 kapsamında öne çıkan öncelikli ihtiyaç alanları aşağıda özetlenmektedir:
- Otizimli bireylerin sanatsal, sportif, sosyal ve kültürel faaliyetlere hak temelli ve erişilebilir biçimde katılımını destekleyen sürdürülebilir hizmet modellerinin güçlendirilmesi
- Erken yaşlardan itibaren bireylerin ilgi ve yeteneklerini belirleyen, yönlendirme ve destek süreçlerini içeren sistematik tarama ve yönlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi
- Spor, sanat ve kültür alanlarında görev yapan eğitmen, antrenör ve ilgili personelin otizm alanındaki bilgi ve uygulama becerilerini güçlendirecek eğitim modellerinin yaygınlaştırılması
- Lisanslı spor, kültürel üretim ve sosyal katılım alanlarında çocukluk döneminden yetişkinliğe uzanan yaşam boyu katılım fırsatlarının artırılması
- Yetişkin otizimli bireylerin sosyal izolasyonunu azaltacak gündüzlü yaşam, üretim ve aktif katılım modellerinin güçlendirilmesi
- Kültürel ve sportif faaliyetlerde ulaşım, fiziksel erişilebilirlik ve refakat desteğini güçlendirecek destekleyici mekanizmaların geliştirilmesi
- Hizmet kalitesi ve sürekliliğini değerlendirecek izleme, raporlama ve veri temelli takip sistemlerinin oluşturulması
- Yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu güçlendirecek ortak uygulama ve iş birliği modellerinin yaygınlaştırılması

- Etkinlik duyuruları, yönlendirme, başvuru ve erişim süreçlerini destekleyen dijital platformlar ve bütüncül bilgi sistemlerinin geliştirilmesi
- Sanatsal ve kültürel katılımı yalnızca sosyal etkinlik değil, yaşam boyu gelişim ve toplumsal katılım aracı olarak destekleyen kapsayıcı politikaların güçlendirilmesi

Sonuç olarak, Amaç 8 kapsamında yürütülecek çalışmaların; otizmlili bireylerin sanatsal, sportif, sosyal ve kültürel yaşama katılımını yaşam boyu destek perspektifiyle ele alan, erişilebilirliği ve bireyselleştirilmiş destekleri güçlendiren, kurumlar arası koordinasyon ve veri temelli planlamayla desteklenen bir yapı içerisinde planlanmasının, İstanbul ili özelinde otizmlili bireylerin toplumsal katılım ve görünürlüğünün güçlendirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

AMAÇ- 8 STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL GELİŞİM ÇERÇEVESİ

Amaç kapsamında yer alan çalışmalar değerlendirilmiş; doğrudan uygulanabilir etkinlik ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra erişilebilir kültür, sanat ve spor ortamlarının geliştirilmesi, eğitici kapasitesinin güçlendirilmesi ve izleme-değerlendirme mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik alanlar stratejik gelişim başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda OSB olan bireylerin müzik, sanat ve spor alanlarındaki ilgi ve yeteneklerinin belirlenmesine yönelik değerlendirme ve yönlendirme süreçlerinin geliştirilmesi ile erişilebilir tarama ve yönlendirme araçlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar; bireylerin sosyal yaşama katılımını destekleyen uzun vadeli yönlendirme ve kapasite geliştirme yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca yetenek alanlarına uygun kurs, atölye ve eğitim programlarına yönlendirme süreçlerinin izlenmesi de sürdürülebilir katılım mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik stratejik gelişim alanı olarak ele alınmıştır.

Spor alanına yönelik çalışmalar kapsamında antrenörlük süreçlerinde eğitim, sınav ve değerlendirme mekanizmalarının OSB alanını kapsayacak şekilde gözden geçirilmesi ve erişilebilir standartlara yönelik rehberlerin hazırlanmasına ilişkin çalışmalar; yalnızca kısa süreli eğitim faaliyetleri değil, spor hizmetlerinde kapsayıcı uygulama standartlarının geliştirilmesini hedefleyen stratejik kapasite alanı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte antrenörlere yönelik uygulamalı eğitim programlarının yaygınlaştırılması da spor alanında hizmet sunan insan kaynağının niteliğini artırmaya yönelik stratejik gelişim yaklaşımı kapsamında ele alınmıştır.

OSB olan bireylere yönelik faaliyet gösteren spor kulüplerinin düzenli olarak izlenmesi, değerlendirme raporlarının hazırlanması ve iyileştirme süreçlerinin desteklenmesine ilişkin çalışmalar ise spor hizmetlerinde kalite güvence ve izleme kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik stratejik gelişim alanı olarak değerlendirilmiştir.

Kültür, sanat ve sosyal etkinlik alanlarında ise müzik, sahne ve plastik sanatlar alanında görev yapan eğitmenlere yönelik OSB ve davranış yönetimi konularında eğitici eğitimlerinin düzenlenmesi; kültür ve sanat hizmetlerinde kapsayıcı yaklaşımın güçlendirilmesine yönelik stratejik kapasite geliştirme alanı kapsamında ele alınmıştır. Ayrıca kütüphane, tiyatro, sinema ve festival gibi kültürel etkinliklerin OSB olan bireyler için erişilebilir şekilde planlanmasına yönelik çalışmalar da kültürel yaşama katılımı artırmayı hedefleyen erişilebilir etkinlik modeli yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

TEMEL SORUN ALANLARI

Çalıştay kapsamında yapılan değerlendirmeler, otizm alanındaki temel ihtiyaçların yalnızca hizmet kapasitesinin artırılmasıyla sınırlı olmadığını; mevcut sistemin işleyişine ilişkin yapısal güçlüklerin ele alınmasını gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede öne çıkan sorun alanları, hizmetlerin niteliği kadar hizmetler arası geçişlerin, erişim süreçlerinin ve destek mekanizmalarının bütünlüğü ile ilişkilidir.

Öncelikli sorun alanlarından biri, yaşam döngüsü yaklaşımının uygulamada yeterince güçlenmemiş olmasıdır. Erken çocukluk döneminden yetişkinliğe uzanan süreçte destek hizmetlerinin aynı süreklilik içinde yapılandırılamaması, özellikle geçiş dönemlerinde kırılğanlık yaratmaktadır. Çocukluktan ergenliğe, eğitimden istihdama ve aile desteğinden bağımsız yaşama geçişlerde destek modellerinin sınırlı kalması önemli bir ihtiyaç alanı olarak öne çıkmıştır.

Bir diğer temel alan, hizmetlere erişimde bireysel ihtiyaçlara duyarlı farklılaşmış modellerin sınırlı olmasıdır. OSB’li bireylerin heterojen yapısı dikkate alındığında, standart hizmet modellerinin her zaman yeterli yanıt üretmediği; bireyselleştirilmiş destek yaklaşımlarının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Aile destek sistemlerinin yapısı da önemli bir sorun alanı olarak ele alınmıştır. Ailelerin yalnızca hizmete başvuran konumunda değil, sürecin aktif paydaşı olarak desteklenmesini sağlayacak yapıların sınırlı olması; psikososyal destek, danışmanlık ve rehberlik mekanizmalarının daha sistematik ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

İnsan kaynağı ve uygulama kapasitesine ilişkin güçlükler de öne çıkan başlıklardan biridir. Farklı hizmet alanlarında çalışan meslek elemanlarının uzmanlaşma düzeyi, uygulama standartları ve disiplinler arası çalışma kapasitesi bakımından güçlendirilmesi gereken alanlar bulunduğu değerlendirilmiştir.

Bir diğer yapısal ihtiyaç alanı, hizmetlerin yalnızca çocukluk dönemine değil, yetişkinlik ve yaşam boyu destek perspektifine göre yeniden düşünülmesi gerekliliğidir. Özellikle yetişkin bireylere yönelik gündüzlü yaşam, istihdam, sosyal katılım ve destekli yaşam modellerinin sınırlı olması, sistemin önemli boşluk alanlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.

Son olarak, izleme, değerlendirme ve bilgi üretim süreçlerinin güçlendirilmesi gerekliliği dikkat çekmektedir. Hizmetlerin etkisini ölçen, uygulama sonuçlarını görünür kılan ve planlama süreçlerini destekleyen değerlendirme kültürünün daha sistematik hale getirilmesi önemli görülmektedir.

Bu çerçevede temel sorun alanlarının, yalnızca mevcut hizmet eksiklikleri olarak değil; yaşam boyu destek yaklaşımı, bireyselleştirilmiş hizmet modelleri, aile destek sistemleri, insan kaynağı kapasitesi ve izleme-değerlendirme altyapısı ekseninde ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Çalıştay Katılımcı Listesi- (Kurum ve Paydaşlar)

Ek 2. İlgili Mevzuat

EK 1. ÇALIŞTAY KATILIMCI LİSTESİ

Sıra No	Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görevi
1	Ömer TURAN	İl Müdürü	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	İstanbul İl Müdürü
2	Cem ÇAYLAK	İl Müdür Yrd.	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Engelli Hizmetleri İl Müdür Yrd.
3	Dilara TANFER TEK	Uzm. Psk.	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Otizm İl Koordinatörü
4	Beyza ATICI	Uzm. Psk.	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Otizm İl Koordinatörü
5	Yeşim GÜLEÇ ASLAN	Prof. Dr.	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Baş Moderatör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Hatice Şengül Erdem	Doç.Dr.	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Moderatör
Sevgi Nur Kuruş	Dr. Öğr. Üyesi	Yeni Yüzyıl Üniversitesi (YUVAM)	Katılımcı
Tuncay Acar	Şube Müdürü	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Katılımcı
Ferit Öztürk	Sosyal Çalışmacı	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü	Katılımcı
Semih Çevik	Kuruluş Müdürü	İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Katılımcı
Filiz Saydam Kurt	STK Temsilcisi	Türkiye Otizm Meclisi	Katılımcı
Nurhayat Tuğrul	STK Temsilcisi	İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği (İSOTGÖNDER)	Katılımcı
Hasan Salim	Kuruluş Müdürü	Pendik Engelsiz Yaşam Bak. ve Reh. ve ADM	Katılımcı
Besnik Türkeşi	STK Temsilcisi	Otizm ve Engelli Dernekleri Federasyonu (OTEF)	Katılımcı
Yasemin Gül	Sosyal Hizmet Uzmanı	Pendik Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Mehmet Tekden	Dr. Öğr. Üyesi	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	Moderatör
Ayşe Resa Aydın	Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi	Katılımcı
Ali Karayağmurlu	Doç. Dr.	İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi	Katılımcı
Rahime Gökboğa	Uzm. Psk.	Gedik Üniversitesi	Katılımcı
Özlem Deniz Mutluer	Sağlık Personeli	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü	Katılımcı
Meriç Menekşeli	Uzman Dr.	Üsküdar Otizm Merkezi (ÇÖZGEM)	Katılımcı
Nurdan Durmaz	STK Temsilcisi	Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı (TOHUM)	Katılımcı
Melek Yurduseven	Sosyal Hizmet Uzmanı	Maltepe Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Sayra Lotfi	Dr. Öğr. Üyesi	İstanbul Medipol Üniversitesi	Moderatör
Uğur Tolga Yamen	Kuruluş Müdürü	İstanbul Otizm Bakım Rehabilitasyon ve ADM	Katılımcı
Seda Çakır	Kuruluş Müdürü	İstanbul Sultanbeyli Gündüzlü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	Katılımcı
Mustafa Enes Ergün	AFAD Birim Sorumlusu	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Katılımcı
Deniz Sevim Karataş	Uzman	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Katılımcı
Nevin Eracar	STK Temsilcisi	Otistikler Derneği	Katılımcı
Tolga Gökçe	STK Temsilcisi	Otizm Destek Eğitim ve Dayanışma Derneği (ODED-DER)	Katılımcı
Yasemin Dağ	STK Temsilcisi	Otizm ve Güçlü Aile Derneği (OGAD)	Katılımcı
Büşra Aydemir Gökcan	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kartal Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Melek Çaylak	Dr. Öğr. Üyesi	Üsküdar Üniversitesi	Moderatör
Demet Gülaldi	Dr. Öğr. Üyesi	Üsküdar Üniversitesi	Katılımcı
Can Kamsız	Uzm. Psk.	Üsküdar Üniversitesi	Katılımcı
Zeynep Şentürk	Şube Müdürü	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Katılımcı
Sunay Özlem Arslan	Kuruluş Müdürü	İstanbul Beylikdüzü Engelsiz Yaşam Bakım Rehabilitasyon ve ADM	Katılımcı
Sümeyye Nur Aydın	Uzman Dr.	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü	Katılımcı
Alaaddin Karacan	Eğitimci	İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Katılımcı
Nalan Etik	Sosyal Hizmet Uzmanı	Ataşehir Sosyal Hizmet Merkezi	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Ahmet Yalçın Hoccoğlu	Dr. Öğr. Üyesi	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	Moderatör
Özlem İlker	Dr. Öğr. Üyesi	Biruni Üniversitesi	Katılımcı
Hatice Kübra Saçık	Kuruluş Müdürü	İstanbul Şeyh Zayed Bahçelievler Bak. Reh.ve ADM.	Katılımcı
Zafer Güvenç	Eğitimci	İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Katılımcı
Mehmet Veysi Kurtbaş	Eğitimci	Özel Eğitim Uygulama Okulu	Katılımcı
Zeynep Ece TOKSOY	Uzman Dr.	Üsküdar Otizm Merkezi ÇÖZGEM	Katılımcı
Rana Zeynep Çömlekçi	STK Temsilcisi	Özel Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği (ÖÇED)	Katılımcı
Özgül Gürel	STK Temsilcisi	Otizm Konfederasyonu	Katılımcı
Yeliz Tüfek	Sosyal Hizmet Uzmanı	Ümraniye Sosyal Hizmet Merkezi	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Hülya Türk	Dr. Öğr. Üyesi	Kent Üniversitesi	Moderatör
Dilek Sökmen	Şube Müdürü	İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Katılımcı
Julide Kondakçı	Kuruluş Müdürü	Ahmet Özyazıcı Bakırköy Bakım Rehabilitasyon ve ADM	Katılımcı
Hüsamettin Varlı	İl Müdür Yrd.	Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)	Katılımcı
Emre İpekli	Uzman	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Katılımcı
İrem Payalan	STK Temsilcisi	Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı (TOHUM)	Katılımcı
Mehmet Ali Büyükkara	Prof. Dr.	Otizm ve Engelli Dernekleri Federasyonu (OTEF)	Katılımcı
Esranur Demirci	Sosyal Hizmet Uzmanı	Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezi	Raportör

Adı Soyadı	Ünvan	Kurum	Görev
Neriman Kilit	Dr. Öğr. Üyesi	Üsküdar Üniversitesi	Moderatör
Cahit Burak Çebi	Ergoterapist	Üsküdar Üniversitesi	Katılımcı
Gültekin Örtüş	Şube Müdürü	İstanbul Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü	Katılımcı
Cahit Demiroğlu	Çocuk Gelişimci	İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	Katılımcı
İdris Korkmaz	Uzman	Türkiye Özel Sporcular Spor Federasyonu	Katılımcı
Ayşe Karınca	STK Temsilcisi	Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı (TOHUM)	Katılımcı
Yeşim Candan	STK Temsilcisi	Türkiye Otistiklere Destek ve Eğitim Vakfı (TODEV)	Katılımcı
Fulya Eryener	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadıköy Sosyal Hizmet Merkezi	Raportör

EK 2.**İLGİLİ MEVZUAT**

İstanbul Otizm İl Eylem Planı, engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan anayasal düzenlemeler, ulusal mevzuat ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler çerçevesinde hazırlanmıştır. Planın hukuki dayanağı, hak temelli yaklaşımı esas alan ve engelliliği sosyal katılım, eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele ekseninde ele alan çok katmanlı bir mevzuat yapısına dayanmaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın sosyal devlet ilkesi doğrultusunda engelli bireylerin eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve çalışma yaşamına katılım hakları güvence altına alınmakta; kamu otoritesine bu alanlarda aktif sorumluluk yüklenmektedir.

Engelli bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik temel çerçeve, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile belirlenmiş olup; bu Kanun ile engelliliğin bir insan hakları meselesi olarak ele alınması ve bireylerin toplumsal yaşama eşit katılımının sağlanması ulusal politika olarak benimsenmiştir.

Sosyal hizmet alanına ilişkin düzenlemeler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile yapılandırılmış; birey ve aile odaklı bakım, koruma ve destek hizmetlerinin sunumu bu Kanun çerçevesinde yürütülmektedir.

Eğitim alanında ise 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ve bireyselleştirilmiş eğitim planları düzenlenmektedir.

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, engelli bireylerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını esas almakta; ayrımcılıkla mücadele, erişilebilirlik, bağımsız yaşam ve toplumsal katılım ilkelerini uluslararası düzeyde güvence altına almaktadır.

Ulusal düzeyde politika geliştirme sürecinde ise, “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik II. Ulusal Eylem Planı (2023–2030)” temel referans belgelerden biri olarak kabul edilmekte; erken tanı, eğitim, sosyal hizmet, istihdam ve toplumsal katılım alanlarında bütüncül bir yol haritası sunmaktadır.

Tüm bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, otizm alanına yönelik politika ve hizmetlerin; hak temelli, çok sektörlü, koordinasyon odaklı ve sürdürülebilir bir yapı içerisinde ele alınması gerektiği açıkça ortaya konulmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Otizm spektrum bozukluğu alanına yönelik hizmetler raporu. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yayınları.
2. American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
3. Centers for Disease Control and Prevention. (2025). Autism spectrum disorder prevalence estimates: Autism and Developmental Disabilities Monitoring (ADDM) Network surveillance report. U.S. Department of Health and Human Services.
4. İŞKUR. (2022). Engelli istihdam verileri raporu. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
5. Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier, T., Jones, E. J. H., Pickles, A., State, M. W., Taylor, J. L., & Veenstra-VanderWeele, J. (2020). Autism spectrum disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 6(5), 1–23. <https://doi.org/10.1038/s41572-019-0138-4>
6. Maenner, M. J., Shaw, K. A., Baio, J., Washington, A., Patrick, M., DiRienzo, M., Christensen, D. L., Wiggins, L. D., Pettygrove, S., Andrews, J. G., Lopez, M., Hudson, A., Baroud, T., Schwenk, Y., White, T., Rosenberg, C. R., Lee, L. C., Harrington, R., Huston, M., et al. (2023). Prevalence and characteristics of autism spectrum disorder among children aged 8 years. *MMWR Surveillance Summaries*, 72(2), 1–14.
7. Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). Özel eğitim hizmetleri istatistikleri. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı.
8. Tohum Otizm Vakfı. (2023). Türkiye’de otizm istatistikleri raporu. Tohum Otizm Vakfı Yayınları.
9. World Health Organization. (2023). Autism. World Health Organization. <https://www.who.int>
10. World Health Organization. (2025). Global autism prevalence estimates. World Health Organization.

“

Her bireyin farklılıkları,
toplumumuzu daha güçlü kılar.
Erken farkındalık, doğru adımlar ve
birlikte çalışmak; daha kapsayıcı,
daha erişilebilir ve daha umut dolu
bir gelecek için çok önemlidir.

”

FARKINDALIK

PLANLAMA

İŞ BİRLİĞİ

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

KAPSAYICILIK

İstanbul Otizm Eylem Planı, il düzeyinde tüm paydaşların katkı ve iş birliğiyle oluşturulmuş stratejik bir yol haritasıdır.

Amaç; otizmlili bireylerin yaşamlarının her alanında desteklenmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ve toplumun her kesiminin bu süreçte aktif olarak dahil edilmesidir.

ADRES

Alemdar Mah. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan Cad.
No:10 Çağaloğlu, Fatih / İSTANBUL

TELEFON

+90 (212) 511 42 75

E-POSTA

istanbul@aile.gov.tr

WEB

<https://www.aile.gov.tr/istanbul>

